

INFORME DEL MERCAT SOCIAL 2019

RESUM EXECUTIU

Xarxa
d'economia
solidària
de Catalunya

Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya

Barcelona, octubre de 2019

Han participat: Guillem Subirachs, Rubèn Suriñach, Jordi Garcia, Alba Hierro, Laia Ollé, totes les organitzacions que han fet balanç social i estan al Pam a Pam.

Disseny, maquetació i correcció: L'Apòstrof, SCCL

Amb el suport de:

1. Introducció

Aquesta és la cinquena edició de l'informe de l'estat del mercat social català. La idea rere l'informe és aturar-nos, un cop a l'any, a sistematitzar i debatre sobre el mercat social com a estratègia d'expansió de l'economia social i solidària. L'informe s'estructura en sis capítols. A més de la introducció, que compta com el primer capítol, al segon capítol esmolem la revisió conceptual del mercat social, i ho fem a través del marc conceptual i metodològic definit pels companys i membres de la XES, Jordi Garcia Jané i Rubèn Suriñach Padilla, amb la [Guia del Mercat Social](#), editada per la Diputació de Barcelona. Al capítol 3, posem al dia l'estat de les diferents eines i processos de construcció del mercat social impulsades per la XES, i incorporem un primer ventall de prioritats estratègiques definides en el procés de reflexió estratègica que està duent a terme la Xarxa. Als dos capítols següents ens aproximem a l'estat del mercat social català d'una manera més quantitativa. En concret, al capítol 4 analitzem l'abast del mercat social català i la seva composició i funcionament, mentre que al capítol 5 exposem els diferents indicadors agregats obtinguts durant l'any 2019, tant per al balanç social com per al Pam a Pam.

2. El mercat social com a prioritat estratègica

El mercat capitalista fa rics uns quants a costa d'empobrir la majoria i destruir el planeta. Però aquest mercat no ha existit sempre; va necessitar quatre-cents anys i tenir els estats a favor seu per gestar-se i implantar-se. Avui dia, la mercantilització ha penetrat en pràcticament tots els àmbits de la vida, de manera que hem passat de ser societats amb mercat a fer de la societat en conjunt un gran mercat on tot es ven i tot es compra. La insostenibilitat ambiental, la pobresa i la desigualtat social entre gèneres, classes i pobles, l'individualisme exacerbada i la dissolució de les comunitats són efectes, entre altres, del domini absolut d'aquesta concepció del mercat.

Ara bé, si el mercat és una construcció històrica, aleshores podem concebre un mercat diferent i alternatiu al capitalista. Hipotèticament, un nou tipus de mercat que es regularia de manera democràtica, introduiria mecanismes de cooperació i solidaritat, i serviria per adquirir només determinats productes i serveis, de manera que els béns de mercat conviessin amb béns domèstics, béns públics i béns del comú, mentre que la coordinació a través del mercat per obtenir certs béns conviuria amb l'autoproducció equitativa entre homes i dones dels béns domèstics, i la planificació democràtica i descentralitzada per a altres béns considerats socialment com a estratègics. Un sistema així permetria resoldre de manera eficient les necessitats més importants de totes les persones, distribuir equitativament la riquesa i els treballs per produir-la, i restaurar la sostenibilitat ecològica.

Una aproximació concreta a aquell tipus ideal de mercat, per realitzar ara i aquí, seria el que anomenem "mercat social", un mercat que, a països com el nostre, ja es troba en procés de construcció.

D'empreses aïllades a mercat

El mercat social vindria a ser un sistema vertebrat internament per relacions d'intercanvi, cooperació i solidaritat entre productores i consumidores de l'economia social i solidària.

D'una manera més precisa, podem imaginar-nos el mercat social com una xarxa estable de transaccions entre entitats d'economia social i solidària i properes, consumidors responsables i estalviadors-inversors ètics, de manera que totes les persones que hi participen acaben cobrint la majoria de les seves necessitats amb béns d'aquesta xarxa, que són complementats fora d'aquesta per béns domèstics, béns comuns i béns públics. El mercat social permetria a una part de la societat —probablement minoritària però significativa— desconnectar en gran mesura de l'economia capitalista.

Com qualsevol mercat, el mercat social estaria format per tres submercats —un mercat de productes i serveis, un mercat financer i un mercat de treball—, a més de per organismes i sistemes reguladors, i per una moneda pròpia. En conjunt, el podríem concebre com un gran comú. Però per què l'economia social i solidària vol crear un mercat propi, diferent del capitalista?

Primer perquè, creant un mercat social dintre encara de la societat capitalista, l'economia social i solidària passaria de ser un conjunt d'empreses inarticulades a esdevenir realment un sistema econòmic, encara que fos de moment a petita escala. Segon perquè demostraria que hi ha alternatives al capitalisme i seria un excel·lent aparador, visible i vivible, de l'alternativa que planteja. Tercer perquè podria ser l'embrió d'aquest nou sistema econòmic, el nucli des d'on fer-lo créixer. Quart perquè el mercat social milloraria la viabilitat de les entitats d'economia social i solidària i les ajudaria a suportar millor la pressió que sofreixen per assimilar-se a les empreses de capital i les faria també més resilientes a les crisis econòmiques i ecològiques que vindran. I cinquè, perquè ajudaria a crear «noves persones», més crítiques, actives i transformadores, ja que les impregnaria dels valors de l'ESS i les dotaria d'autonomia i de capacitat d'autoorganització.

QUIN ÉS L'ABAST DEL MERCAT SOCIAL AVUI?

La construcció d'un mercat social és un procés gradual. Avui dia ja existeix com a tal però està incomplet i falta molt recorregut per generar un circuit econòmic autònom que ens permeti satisfer la major part de les nostres necessitats.

L'ampolla mig plena

En el camí de bastir una economia i una societat postcapitalistes, la creació de mercats socials ha estat un objectiu estratègic dels moviments d'economia solidària de l'Estat espanyol des de fa més de deu anys. D'ençà de 2015, la Xarxa d'Economia Solidària impulsa de manera explícita la construcció del mercat social a Catalunya. El balanç social, les trobades d'intercooperació, el Pam a Pam, les xarxes locals d'economia solidària o la mateixa Fira d'Economia Solidària de Catalunya constitueixen eines per anar creant aquest mercat social.

En els darrers quatre anys, la majoria d'aquests projectes han crescut a un ritme accelerat; el resultat ha estat que més persones coneixen i consumeixen productes i serveis de l'economia social i solidària, i més empreses i entitats en formen part. Però falta més coordinació entre aquelles eines, necessitem crear-ne encara moltes d'altres i, sobretot, cal augmentar el nombre de productores i consumidores d'ESS per disposar de la massa crítica mínima que ens permeti crear el mercat social. I, a més, encara tenim un munt d'interrogants per resoldre sobre com construir-lo. Alguns són més teòrics (com atenuar la competència dins del mercat social?, com crear paral·

l'element infraestructures del comú?...), d'altres més pràctics (com tenir indústria d'economia social i solidària?, quin ha de ser el paper de la XES en la construcció de mercat social? I el d'altres moviments emancipadors o, fins i tot, el de les administracions?).

Tot plegat constitueix un repte de primera magnitud per a l'economia social i solidària; superar-lo marcaria la diferència entre ser eternament petita i dependent, i esdevenir una alternativa plausible a aquesta màquina de dolor que, molt abreujadament, diem capitalisme.

3. El paper de la XES en el mercat social

L'estratègia de construcció de mercat social impulsada per la XES té un punt d'inflexió el febrer de 2015, moment en què la Xarxa aprova el pla estratègic 2015-2017. Aquesta estratègia de mercat social es va fonamentar en una premissa bàsica: a diferència d'altres territoris de l'Estat, la XES no generaria un ens específic des del qual impulsar-lo, i encara menys un que prenguéss la forma de cooperativa mixta en què empreses i consumidores s'haguessin d'associar per formar-ne part¹. Aquesta premissa parteix de la concepció de la XES com a espai facilitador i potenciador –fins i tot el podríem considerar òrgan regulador– de les relacions econòmiques dins del mercat social, però en cap cas mediador o intermediari. Així doncs, descrivíem el mercat social com una realitat que no passa només a dintre de les “fronteres” de la XES, sinó que ens vèiem com a agent central i regulador de l'ecosistema d'ESS, on el nostre principal paper era crear eines al seu servei i facilitar processos d'articulació, tant territorials com sectorials, de l'ESS. Conseqüents amb això, la XES va decidir que les principals expressions del mercat social que promouria serien [el web del mercat social català](#) i l'Informe de l'[Estat del Mercat Social Català](#).

Les eines de què la XES disposava eren la FESC, el balanç social i les trobades d'intercooperació. Aquestes eines han evolucionat en aquests anys, especialment la FESC i la seva influència territorial (les XES locals, ajuntaments i ateneus cooperatius han replicat en molts municipis les fires d'ESS com a eina) i el balanç social, amb la seva [incidència sobre la compra pública responsable](#) i el desplegament de nous itineraris sectorials i territorials. També s'hi han incorporat eines noves, com el Pam a Pam, com a instrument de mapatge i de “descobriment” d'iniciatives d'ESS arreu. Les trobades d'intercooperació, en canvi, van tenir empenta fins al 2017 però, finalment, la Comissió d'Intercooperació va deixar d'estar activa el 2018.

La imatge que ens podem fer de la situació actual relacionada amb aquella estratègia de mercat social definida el 2015 és que algunes eines i pro-

LA XES COM A ACTOR CENTRAL EN LA CONSTRUCCIÓ DEL MERCAT SOCIAL

Quines mesures ha d'impulsar la XES? De les mesures proposades a la Guia del Mercat Social, quines són prioritàries per a la Xarxa? Quin paper poden jugar altres actors de l'ecosistema de l'ESS? Aquestes qüestions les abordarem en el procés de reflexió estratègica que durem a terme des de la XES els propers mesos.

1 - A Madrid i Aragó, el mercat social pren la forma de cooperativa mixta, de manera que consumidores i proveïdors de béns i serveis s'han d'associar sota el mateix paraigua.

cessos han anat perdent pes (intercooperació) o s'han desplegat a un ritme molt lent (sectorials), mentre que d'altres han crescut a un ritme accelerat, augmentant el seu impacte, però seguint una estratègia pròpia, descoordinada de la resta. És a dir, la FESC, el balanç social, el Pam a Pam i les xarxes locals tenen avui una incidència molt més gran que fa quatre anys, però la seva acció no està (prou) coordinada ni se'n dedueix que la construcció de mercat social sigui un nexa comú. Síntoma d'això és la poca activitat i centralitat del web de Mercat Social. D'alguna manera, podem dir que els arbres no deixen veure el bosc. És evident que el superior impacte de les eines de què ens hem dotat per alimentar l'ecosistema del mercat social de Catalunya és positiu: més persones coneixen i consumeixen béns i serveis de l'ESS, i més empreses i entitats en formen part. Al punt següent expliquem l'evolució de les diferents eines i processos esmentats, per, seguidament, reprendre la reflexió estratègica sobre la construcció de mercat social des de la XES.

3. 1. Les eines i els processos d'articulació impulsats per la XES

3.1.1. Pam a Pam

Pam a Pam és el mapa col·laboratiu de l'economia solidària a Catalunya. Neix el 2012 com una prova pilot a la ciutat de Barcelona. En els darrers anys en què s'ha fet fort el discurs de l'economia solidària i, d'una banda, l'administració hi ha destinat recursos i, de l'altra, la Xarxa d'Economia Solidària s'ha anat articulant cada cop més de manera sectorial, la comunitat de Pam a Pam s'ha anat hibridant i ara el mapa s'alimenta tant de la informació que hi aporten les xinxetes (persones activistes) com de mapatges intensius al territori vinculats a xarxes locals, ateneus cooperatius o projectes de diagnòstic d'ESS impulsats pels municipis, sempre sota la lògica de ser una eina al servei del moviment. En aquest sentit, també s'ha anat desenvolupant la tecnologia per oferir serveis que puguin ser útils a aquestes articulacions de l'ESS, com és ara la possibilitat d'incrustar el mapa en webs externs que han dut a terme 7 ateneus cooperatius i la XAREC i que els permet visualitzar els punts de Pam a Pam al seu territori, així com punts externs amb què tenen contacte.

A l'octubre de 2019, el mapa compta amb més de 850 punts publicats en tot Catalunya, amb iniciatives en 15 sectors econòmics, i el lloc web rep unes 20.000 visites anuals de consumidores responsables.

3.1.2. Balanç social

Es tracta d'una de les eines amb més recorregut dins de la XES, ja que es va iniciar el 2007. El balanç social va començar com a eina d'autodiagnòstic, complementària al balanç comptable, amb què empreses i entitats elaboren un diagnòstic del seu funcionament pel que fa a qüestions ambientals, socials i de bon govern, i emprenen processos per millorar en aquests aspectes. El balanç social avalua de manera sistemàtica, objectiva i periòdica sis grans característiques de tota empresa o entitat que vulgui ser socialment responsable: la democràcia, la igualtat, el compromís ambiental, el compromís social, la qualitat laboral i la qualitat professional. Avui, a més de servir per a les empreses i entitats per a la diagnosi i millora contínua, és també una certificació, ja que cada **balanç s'avalua**, es fan auditories i es concedeix un segell.

Existeixen dues modalitats de balanç, la bàsica i la completa, per tal d'oferir itineraris adaptats a les diferents necessitats. El **balanç social bàsic** (BSb) és una bateria reduïda d'indicadors que es consideren els mínims imprescindibles per avaluar criteris d'ESS i per formar part del mercat social. El balanç social, en la seva **versió completa**, és l'eina per a la millora contínua de les organitzacions i que acredita l'excel·lència en ESS.

3.1.3. FESC

La Fira d'Economia Solidària de Catalunya (FESC) és la principal plasmació del mercat social català, l'esdeveniment anual de referència a Catalunya i amb projecció internacional que reuneix la gran diversitat d'experiències i pràctiques de l'economia social i solidària catalana.

La primera edició de la Fira va celebrar-se el 2012 i des d'aleshores s'ha convertit en una cita imprescindible per al sector cada mes d'octubre al complex fabril Fabra i Coats de Sant Andreu de Palomar, a Barcelona, un espai que disposa de més de 15.000 m² de superfície. El nombre d'expositors no ha parat de créixer des de la primera edició i l'edició 2019 comptarà amb més de dues-centes entitats exposidores. En la darrera edició es van comptabilitzar 11.000 visitants durant el cap de setmana i van circular 27.000 ecosols (la moneda de la Fira). La FESC, a més de ser un gran aparador per a les organitzacions participants, constitueix un espai de trobada, debat i cooperació, ja que hi ha un programa d'activitats molt extens, amb 80 xerrades que aquest 2019 abordaran com treballa l'ESS les resistències en un moment de col·lapse climàtic i auge del feixisme. Enguany la nació convidada és Andalusia; les companyes de REAS Andalusia ens explicaran quines iniciatives d'ESS fan al seu territori i com s'articulen com una resistència davant del creixement del feixisme que es reflecteix en els últims resultats electorals. El lema d'aquest any, vinculat a un cartell de to humorístic, és «L'economia ha canviat. I tu, a què aspiras?». El seu objectiu és fer un salt d'escala i interpel·lar a un públic més ampli que es qüestionï el seu consum i que s'apropi a la Fira per trobar-ne alternatives.

3.1.4. Xarxes locals

Una xarxa local és una agrupació d'entitats i persones en un territori concret (municipi, comarca, barri...) que s'articulen amb la voluntat d'impulsar l'ESS i esdevenir el referent territorial de l'economia solidària: intercooperant, visibilitzant el teixit local, construint mercat social i fent incidència a les administracions públiques locals per promoure una economia al servei de les persones. Actualment existeixen les següents xarxes locals:

- XES Terrassa
- XES Barcelonès Nord
- Impuls Cooperatiu de Sants
- XES Sant Cugat
- Taula Eix Pere IV
- XES Baix Llobregat
- Teler Cooperatiu
- XES Sant Andreu
- Cooperasec – XES Poble Sec
- XES Maresme
- XES Ripollès
- XES Garrotxa
- XES L'Hospitalet
- Coopoblet

A més, hem de tenir en compte que hi ha xarxes locals que estan en fase constitutiva.

3.1.5. Xarxes i processos sectorials

Sectorial d'Habitatge Cooperatiu i Transformador

Aquesta xarxa sectorial es va gestar durant el 2018, i a l'assemblea general ordinària de la XES del 2019 es va ratificar la seva adhesió. Aquesta sectorial és iniciativa de sis entitats: La Dinamo, La Xarxaire, Ruderal, La Borda, Perviure i Sostre Cívic. El seu objectiu és enfortir el model d'habitatge cooperatiu en cessió d'ús i treballar conjuntament per fer-lo possible. Han redactat una [carta de principis](#)² que defineix el model d'habitatge que defensen.

Finançament Ètic i Solidari (FETS)

FETS és una associació de segon nivell creada l'any 1999 i conformada per [trenta-cinc entitats](#) del tercer sector, de la cooperació internacional, de l'economia social i solidària i de les finances ètiques (moltes són membres de la XES).

La missió de FETS és contribuir a la transformació social basada en els valors de la justícia global i la sostenibilitat, fomentant el desenvolupament del sistema de finances ètiques i solidàries a favor d'una economia justa i sostenible socialment i ambientalment que incorpori les visions de l'economia feminista, ecològica i solidària. La seva visió és ser una organització de referència tant per a les entitats de finances ètiques com per a la comunitat, i esdevenir un espai de trobada per enfortir el sector de les finances ètiques i solidàries.

L'any 2019, FETS [ha celebrat els seus 20 anys](#) d'història i en aquest marc ha presentat el seu [Pla Estratègic](#)³ per als propers anys.

Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC)

En els darrers anys, l'aparició d'espais/projectes gestionats de manera comunitària ha anat agafant cada cop més força, si bé la necessitat de comptar amb aquests punts de trobada, formació, creació i autoorganització és una pràctica històrica que es remunta als ateneus, casals populars, i cooperatives de principis del segle XX. Per això, diversos col·lectius plantegen la necessitat de constituir una xarxa amb capacitat d'intercanviar coneixements i recursos en diferents àmbits, des de la gestió fins al finançament, passant pel foment del cooperativisme o el treball cultural. Sempre reconeixent les diverses formes i mitjans (l'okupació, el lloguer o la gestió d'equipaments públics) i compartint una sèrie d'objectius, valors i models d'organització, comuns a l'economia social i solidària (ESS), unes formes de fer que sumin i vagin configurant espais que escapin al control del mercat i les seves polítiques, per reforçar-ne les alternatives.

Per això, l'any 2017 es va constituir la [Xarxa d'Espais Comunitaris](#) (XEC)⁴, que ha estat treballant conjuntament amb la XES en el [balanç comunitari](#) i amb la voluntat conjunta d'impulsar la gestió comunitària.

2 - <http://ladinamofundacio.org/wp-content/uploads/2019/02/model-sectorial.pdf>

3 - <http://fets.org/wp-content/uploads/2019/07/FETS-Pla-estrategic-2020-2023-1.pdf>

4 - Aquest text és una adaptació del manifest fundacional de la Xarxa d'Espais Comunitaris, disponible aquí: <http://xec.cat/>.

4. Les xifres del mercat social avui

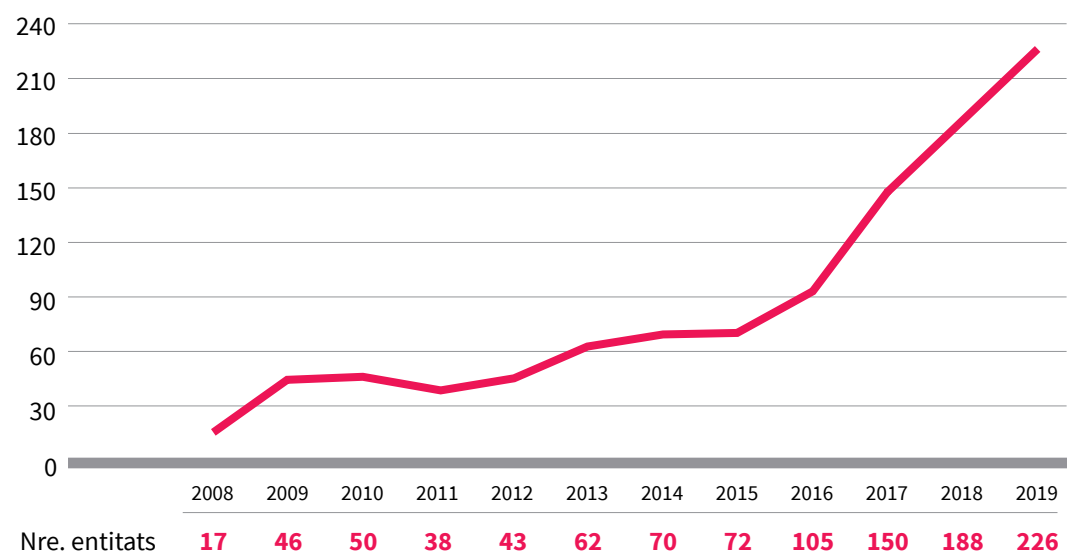
4.1. Les organitzacions que fan balanç social

En aquesta última edició, han completat el balanç social 226 organitzacions: 125 han fet la modalitat completa i 101, la bàsica. Aquesta xifra global representa un increment del 20% respecte de l'any anterior i reforça la tendència del darrer període, en què s'ha triplicat el nombre d'organitzacions participants: de les 72 del 2015 a les 226 actuals.

D'aquestes 226 organitzacions, n'hi ha 9 que no han arribat al valor mínim de l'avaluació i, per tant, no han accedit al mercat social ni les podem tenir en compte en l'anàlisi estadística. A partir d'ara, excepte si indiquem el contrari, la mostra a què ens referirem serà de 217 organitzacions, 123 de les quals han fet la modalitat completa i 94, la bàsica.

Gràfica 4.1

Nombre d'organitzacions que han fet el balanç social 2019-2019

Formes jurídiques, sectors i presència territorial

Si ens centrem en les formes jurídiques, les cooperatives i les associacions conformen gran part del teixit d'organitzacions que fan el balanç social i representen el 52% i el 27%, respectivament; per tant, un 78% en conjunt. Analitzant les dades per sectors d'activitat obtenim una sèrie de conclusions. La primera és que l'educació i la recerca s'han establert els últims tres anys com el sector principal; actualment representa un 22% de les entitats. La segona conclusió ve derivada de la distribució força equitativa que hi ha entre la resta de sectors. En concret, l'alimentació, la

cultura i oci, la salut i les cures, l'assessorament, i l'habitatge i la gestió de l'entorn són sectors cada un dels quals té aproximadament un 10% de pes i que s'estableixen com a sectors amb una representació significativa.

Si ens fixem en la distribució territorial veiem, d'entrada, que el Barcelonès concentra el 71% de les entitats. Ara bé, volem destacar el treball que està fent l'Ajuntament de Manlleu, que elabora el catàleg de consum responsable de la comarca d'Osona⁵ amb les vint entitats de la comarca que aquest any han superat l'avaluació, la qual cosa representa un 9% del total de Catalunya.

EL POTENCIAL DELS GRANS OPERADORS DEL COOPERATIVISME I EL TERCER SECTOR SOCIAL PER AL MERCAT SOCIAL

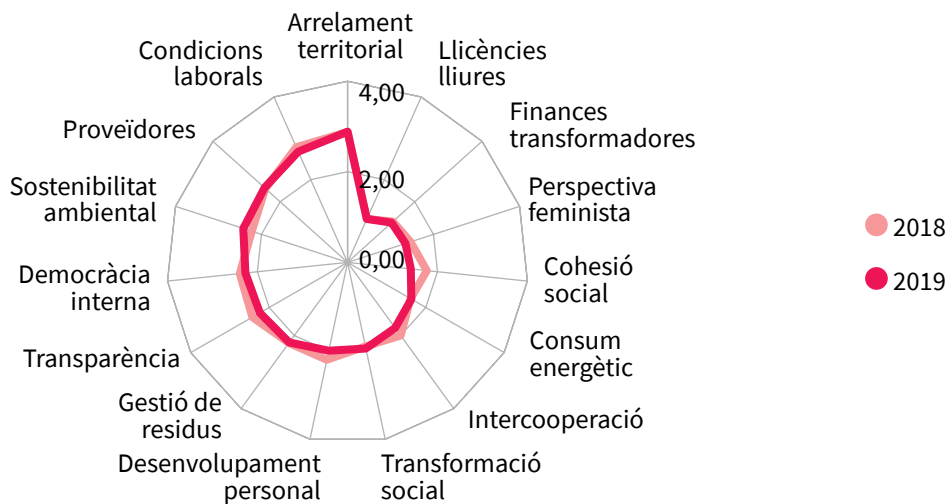
Observem una aproximació d'organitzacions grans del cooperativisme i el tercer sector que, fins fa poc, no s'autoidentificaven com a ESS. És important llegir-ho com una oportunitat per reforçar el mercat social, situant-los al centre de la intercooperació.

4.2. Les organitzacions que participen al Pam a Pam

El període de noves entrades analitzat va de 21/08/2018 a 30/09/2019, en el qual apareixen 206 nous punts al mapa. Un primer cop d'ull a l'acompliment general de criteris ens donarà una foto de què s'avalua amb el qüestionari de Pam a Pam i quins són els punts forts i febles de les noves iniciatives del mapa. En la gràfica següent veiem l'avaluació mitjana dels 15 criteris.

Gràfica 4.5

Acompliment mitjà de tots els criteris de Pam a Pam

5 - Catàleg de consum responsable de la comarca d'Osona: <https://ess.manlleu.cat/catalog-ess-osona/>

La mitjana d'acompliment dels criteris és d'1,98 sobre 5, similar a la del cicle anterior però 0,07 punts més baixa. Observem que, com ja ha passat en edicions anteriors, el criteri amb menys acompliment és el de llicències lliures, que puntua un 1,05 sobre 5, i el màxim, el d'arrelament territorial amb un 2,89 sobre 5. Aquesta màxima i aquesta mínima es corresponen amb els mateixos criteris i pràcticament amb la mateixa mitjana que els resultats de l'Informe del Mercat Social Català del 2018. De la mateixa manera, l'ordre dels criteris segons l'acompliment resulta similar i moltes puntuacions on hi ha alguna variació es deuen als sectors entrevistats en aquest curs.

Les dades introduïdes durant el curs 2018-2019 ens mostren una fotografia que difereix del conjunt d'entitats que fan el balanç social. En certa manera podríem dir que ens mostren cap on avança l'ESS, les noves iniciatives i els territoris i els sectors amb els quals volem teixir aliances estratègiques per al moviment de l'ESS. Una diferència notòria amb les dades de balanç social és que el gruix d'entitats consolidades i vinculades a l'ESS (sòcies de la XES) ja són al mapa i no es reentrevisten cada any i, en canvi, moltes entitats joves o de nova creació hi volen aparèixer, demanen adherir-se a la XES i/o són acompanyades pels ateneus cooperatius. Això explica, en part, que l'edat mitjana de les entitats analitzades per Pam a Pam sigui de 8,35 anys i, de fet, el 45,88% van néixer després de 2015. Aquestes dades disten de les del balanç social en què l'edat mitjana és gairebé el doble, 14,5 anys, i només el 26% tenen menys de 4 anys.

Formes jurídiques, sectors i presència territorial

La major part de les iniciatives tenen formes jurídiques corresponents a l'economia social: un 34% són cooperatives, un 31% associacions i un 3,5% fundacions i només el 15% corresponen a formes societàries capitalistes.

HI HA ALGUNS SÍMPTOMES DE DEBILITAT ECONÒMICA DEL TEIXIT DE L'ESS

Observem el que en alguns moments hem anomenat “la bombolla de l'ESS”: moltes iniciatives amb pocs anys de vida, alta temporalitat en la contractació i elevada dependència de subvencions.

Cal pensar estratègies per reduir aquesta debilitat, especialment si, com sembla, s'aproxima una nova crisi econòmica capitalista.

De la distribució dels sectors principals de les noves iniciatives s'aprecia que més del 30% correspon al sector d'alimentació. Això es degut a l'aposta estratègica de Pam a Pam per apropar-se al sector de l'agroecologia que va començar al gener de 2019. Creiem que apropar-nos a aquest tipus d'iniciativa és interessant tant per aprendre de les seves bones pràctiques com per sumar-les al moviment de l'ESS. D'altra banda, també podem apreciar una forta presència del sector «Cultura i oci» i «Educació i recerca», 9,76% i 11,71% respectivament, que es deu en part a l'aproximació que aquests dos sectors estan fent a l'ESS. Finalment, un altre sector important en la distribució és «Salut i cures», motivat pel treball d'alguns agents de l'ecosistema de l'ESS al territori.

Finalment, la distribució territorial es troba afectada pels agents del territori amb què treballem però, també, per una estratègia pròpia d'aposta

de desenvolupament del mapatge en alguns territoris que internament Pam a Pam ha decidit fomentar. Aquests són els casos de Girona, terres de Ponent i Tarragona. Si bé és cert que el 43% de les iniciatives mapades en el curs 2018-2019 són de la ciutat de Barcelona, seguim la tendència de

l'any anterior a diversificar en el territori i el 15% de les noves iniciatives ja són de Girona, el 7,8% de Lleida i el 7,3% de Tarragona. De fet, aquesta distribució està clarament afectada pel mapatge intensiu de productores agroecològiques, ja que el 55% de les iniciatives d'alimentació estan fora de la demarcació de Barcelona.

4.3. Magnituds econòmiques

Balanç social

En conjunt, les 217 organitzacions que han superat l'avaluació del balanç social representen una base social de 132.189 persones, donen feina a 7.262 treballadores i facturen 242,07 milions d'euros. Si baixem al detall, s'observen diferències importants per tipus d'organitzacions segons formes jurídiques^{6,7}.

Taula 4.4					
Perfil mitjà d'organització, per grups, 2019.					
	Grup 1A	Grup 1B	Grup 2	Grup 3	Mitjana
Persones que formen la base social	50	58	492	755	609
Persones treballadores	25	39	33	43	33
Plantilla mitjana equivalent	17	27	24	28	23
Ingressos	665.512,23 €	654.692,18 €	2.212.708,24 €	1.129.746,10 €	1.115.551,41 €

Utilitzant el perfil mitjà d'una organització, si l'extrapolem a totes les organitzacions sòcies de la XES obtenim que, entre totes, impliquen més de 186.000 persones, donen feina a 6.300 persones i generen 221 milions d'euros d'ingressos. Si l'anàlisi la fem en funció del nombre de persones treballadores, veiem que el 30% de les entitats té menys de 5 treballadores i el 23%, de 5 a 9 treballadores. Si a aquestes dades hi sumem el 5% d'entitats que no té estructura laboral obtenim que pràcticament el 60% de les entitats té menys de 10 persones treballadores.

Pam a Pam

No podem dir que hi hagi un patró de facturació del qual puguem extrapolar un comportament

ENS CAL ARRIBAR A MÉS INICIATIVES I CIUTADANIA PER EIXAMPLAR EL MERCAT SOCIAL

La quantitat de persones i projectes vivint dins l'ESS és més gran del que el balanç social i el Pam a Pam ens indiquen, però el fet de no tenir identificat el seu abast fa que tinguem menys capacitat d'incidència, articulació i visibilització

6 - 1A: cooperatives de treball i societats laborals; 1B: societats mercantils; 2: associacions i cooperatives de segon grau i de consum; 3: associacions i fundacions

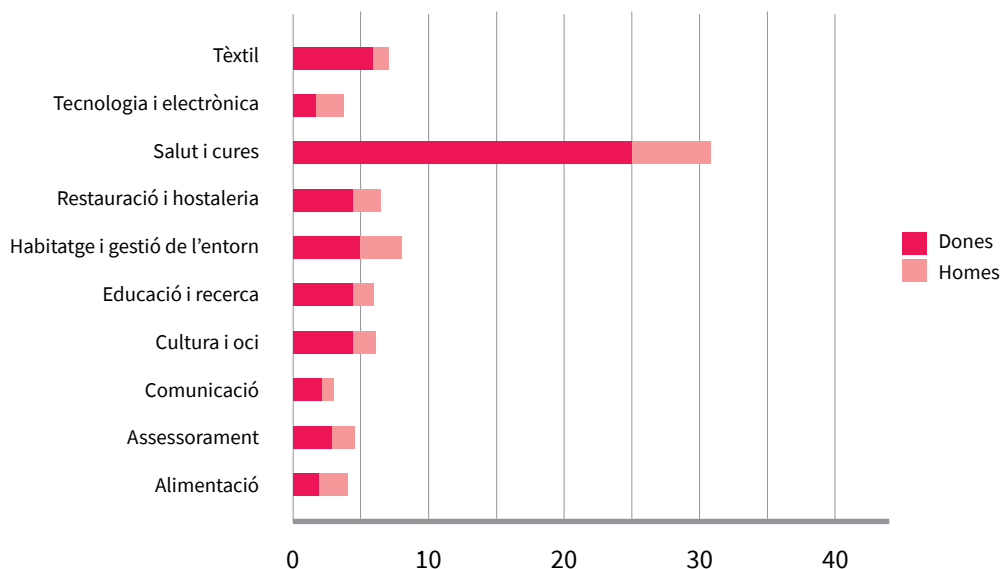
7 - Per fer el perfil mitjà del grup 2, hem tret del càlcul la base social de Som Energia. Si la incloguéssim, aquest valor mitjà seria de 1.736 persones. La resta de valors del grup 2 inclou totes les entitats.

genèric, però sí que podem fer una distinció entre facturació segons sectors: Educació i cultura tenen facturacions més modestes mentre que tant Alimentació com Salut i cures compten amb algunes entitats amb grans volums de facturació.

En ocupació, les 205 noves iniciatives de Pam a Pam remuneren un total de 1.622 persones, 1.107 dones i 515 homes. Aquest desequilibri de gènere en favor de la superior presència de dones es registra en tots els sectors excepte en Alimentació, Logística i Tecnologia. Resulta especialment pronunciat; això és degut al fet que les entitats del sector de Salut i cures ocupen el 42% del total de persones treballadores computades, de les quals el 80% són dones. A més, podem observar que aquest sector és, amb escreix, el que té un volum mitjà més elevat de persones treballadores per iniciativa, 31, mentre que la mitjana global de les iniciatives és de 7,91. A les dades que recollim també s'inclou la possibilitat d'incloure persones no binàries, però no s'aprecia en el gràfic perquè només una entitat del sector assessorament té dues persones no binàries en plantilla.

Gràfica 4.18

Dimensió mitjana de la plantilla i distribució per gènere en els principals sectors

4.4. Anàlisi d'indicadors de mercat social

4.4.1. El nivell d'utilització i compromís amb les finances ètiques

Balanç social

- La quantitat de diners dipositats en entitats de finances ètiques ha estat de 8,86 milions d'euros. Aquesta xifra equival a 39.221€ de saldo mitjà per organització.
- Si ens fixem en l'evolució dels últims anys, la proporció de recursos financers dipositats en entitats de finançament ètic ha anat augmentant i també arriba, de llarg, al seu moment més alt: ha passat de l'11% del 2016 al 20% actual. Per altra banda, el percentatge de recursos obtinguts d'entitats de finançament ètic aquest any és del 63%.

- Les entitats que formen part de Coop57 obtenen els recursos majoritàriament de finançament ètic (66%), un nivell molt superior al de les entitats que no en formen part (43%). En canvi, en ambdós casos ens trobem que el percentatge de recursos dipositats en entitats de finançament ètic és molt inferior als recursos obtinguts: 22% a les entitats que pertanyen a Coop57 i 18% les que no.

Pam a Pam

- Menys de la meitat (41%) de les iniciatives entrevistades utilitzen finances ètiques. Això és deu en part al fet que algunes no s'ho han plantejat però moltes d'altres (més de 10) argumenten la necessitat de disposar d'una oficina a prop per a fer tràmits i més de tres expliquen que les subvencions que reben les obliguen a treballar amb la banca convencional.
- A la vora del 27% de les iniciatives opten per una banca cooperativa si no troben l'operativa que necessiten en la banca ètica. Destaquem que, tot i aquestes limitacions, hi ha un 22% de les iniciatives que gestionen tots els seus recursos en banques ètiques.
- Pel que fa als crèdits, un 15% de les iniciatives l'obtenen a través d'entitats de les finances ètiques. Del conjunt d'entitats, l'11% són sòcies de Coop57, el 5% de Fiare i el 27% utilitzen Triodos Bank.

LES FINANCES ÈTIQUES FINANCES LES ACTIVITATS PERÒ ENCARA NO ARRIBEN A L'OPERATIVA BANCÀRIA

La diferència significativa entre els recursos obtinguts i els recursos dipositats s'ha convertit en un repte per al sector de les finances ètiques: la necessitat de millorar en els serveis d'operativa bancària.

4.4.2. El nivell de compres al mercat social

Balanç social

- En nombres absoluts, el volum de compres al mercat social ha crescut al llarg dels anys al ritme del creixement del nombre d'entitats que formen el mercat social, fins a arribar en aquesta campanya als 5,72M€. En termes relatius, representen el 12,48% de les compres realitzades, un percentatge que el 2017 va arribar a ser del 21,61% i que des d'aleshores ha anat baixant.
- Les entitats que han fet el balanç social utilitzen entitats proveïdores del mercat social, sobretot en els sectors d'Assessorament, Finançament i moneda social, Comunicació i Educació i recerca.

Pam a Pam

- Veiem que un 89% de les iniciatives prioritzen les empreses proveïdores de proximitat en el seu consum. En aquest 89% també estem valorant totes aquelles iniciatives que prioritzen els comerços de barri per davant de grans superfícies, supermercats o la compra en línia en grans plataformes; un 64% de les iniciatives prioritzen productes de Comerç Just.

De manera similar, un 59% de les iniciatives prioritza tenir com a proveïdores entitats de l'economia solidària.

- En el terreny sectorial, quasi tots els sectors es comporten de manera similar, per bé que resulta remarcable que la pràctica totalitat (97%) de les iniciatives d'alimentació prioritzin la proximitat i, en canvi, només el 48% afirmi que prioritza proveïdores d'ESS.

4.4.3. Intercooperació

Balanç social

- El 97% de les organitzacions intercooperen amb d'altres que ofereixen els mateixos productes i/o serveis. Un valor que els últims anys sempre ha presentat valors molt positius, fent que sigui un dels trets característiques de les organitzacions que conformen l'ESS, i que actualment es troba en el seu màxim.
- La principal forma d'intercooperació entre entitats del mateix sector d'activitat és la compartició de coneixement. El 86% de les entitats comparteixen coneixement amb d'altres i el 79% comparteixen projectes. Més baixos són els percentatges d'entitats que comparteixen local (42%) i gestió (32%). El fet de compartir local fa augmentar significativament la resta de formes d'intercooperació.

LA PRÀCTICA DE LA INTERCOOPERACIÓ ÉS FREQUENT I ESTESA DINS DEL MERCAT SOCIAL

La intercooperació ha de ser una de les característiques fonamentals de l'articulació del mercat social i en aquest cas les dades són molt positives. A més, es confirma una dinàmica interessant: les organitzacions que comparteixen locals i espais de treball físics intercooperen més.

Pam a Pam

- Només un terç de les iniciatives tenen corresponsabilitat amb les proveïdores, preus específics o fan intercooperació intersectorial. Per entendre la distribució d'aquests criteris, veiem que el 63% compleixen un dels tres, el 28% dos, i només el 3% compleixen tots tres criteris.
- Més de la meitat (57%) d'iniciatives fan algun tipus d'intercooperació sectorial.
- En el terreny sectorial, les iniciatives d'alimentació destaquen perquè el 65% estableix canals de corresponsabilitat amb els proveïdors mentre poques (25%) participen en articulacions locals amb projectes de sectors complementaris.

5. Els criteris del mercat social: el cor de les organitzacions

5.1. La democràcia

Balanç social

- Composició de les organitzacions: d'una banda, l'alt percentatge de persones sòcies no treballadores deixa clara la matriu associativa de la qual provenen les experiències de l'ESS. De l'altra, el fet que el segon col·lectiu amb més participació siguin les persones voluntàries reforça la idea que estem davant d'iniciatives de caràcter socioeconòmic amb una gran base social.
- Estructura de la participació i la presa de decisions estructurals: està molt vinculada a les formes jurídiques. Al grup 1A, on hi ha cooperatives de treball i societats laborals, és on apareixen els percentatges més alts de participació respecte al total de la base social (14%). Hem de tenir en compte que es tracta d'organitzacions petites.
- Estructura de la base social: en la mateixa línia, el grup 1A segueix sent, de llarg, el grup amb un percentatge més alt de càrrecs societaris/polítics. Destaca també el 0% de rotació al grup 1B per bé que en aquest cas no ens sorprèn perquè les persones que ocupen aquests càrrecs són també les propietàries de les entitats.
- Càrrecs de responsabilitat: 62 de les 217 entitats (un 28,6%) no tenen càrrecs de responsabilitat o totes les treballadores ocupen aquest rol. En ambdues situacions, el resultat a efectes pràctics és el mateix: aquestes organitzacions es poden definir per la seva horitzontalitat absoluta, ja que la totalitat de treballadores de l'organització assumeixen responsabilitats estructurals.
- Transparència: els indicadors de transparència interna de salaris i anàlisis de desviacions pressupostàries tenen valors força alts, del 81% i 77% respectivament, uns valors similars al percentatge d'organitzacions que difonen els resultats internament, un 74%. Ara bé, quan es tracta de difondre els resultats del balanç social més enllà de la pròpia organització el nivell de transparència cau sensiblement.

LES COOPERATIVES DE TREBALL MARQUEN EL CAMÍ DE LA DEMOCRÀCIA ORGANIZATIVA

Les cooperatives de treball són les que tenen l'índex de participació de la base social i de treballadores més alts, menors índexs de càrrecs societaris per persona i més rotació d'aquests càrrecs.

Pam a Pam

- Transparència i forquilla salarial: podem veure que el 90% de les iniciatives tenen una ràtio salarial menor a 2 i que més del 50% posen a disposició de totes les persones de l'entitat dades econòmiques i actes per tal de conèixer-ne el funcionament intern. Menys de la meitat, però, disposen de mecanismes que garanteixin la incorporació de nous membres als òrgans de govern.

- **Participació:** dues tercers parts de les entitats tenen protocols clars de participació i gairebé la meitat garanteixen que totes les persones que integren la iniciativa tinguin espais periòdics de participació (no tots han de ser necessàriament decisoris). A més, el 70% de les entitats compta amb mecanismes de dinamització i/o facilitació de les reunions, la qual cosa propicia que la participació sigui més equitativa.
- Només el 15% de les iniciatives han fet alguna reflexió sobre els rols de lideratge i mesures per prevenir-los i eradicar-los.

5.2. El gènere

Balanç social

- Les dones són majoria en l'estructura laboral i executiva de les entitats, però no en la base social, on es prenen les decisions estratègiques i polítiques.

Taula 5.5		
Proporció de dones en la base social i l'estructura laboral de les entitats, 2019		
Base social	Dones que formen la base social	42%
	Dones amb càrrecs societaris	50%
Estructura laboral	Dones treballadores	64%
	Dones amb càrrecs de responsabilitat en l'estructura laboral	64%

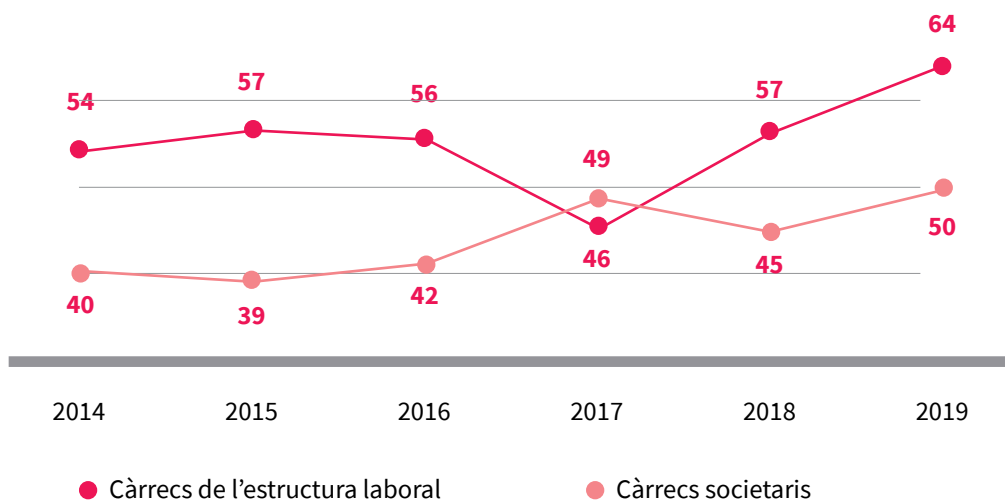
- **Percentatges de dones treballadores:** El 64% de les persones que treballen en les organitzacions de l'ESS són dones. El fet que hi hagi una majoria de dones en l'àmbit laboral no és una cas aïllat al llarg del temps sinó que manté la tendència, i podem afirmar que és una tendència de les organitzacions de l'ESS, en totes les formes jurídiques.
- Hi ha una correspondència entre els percentatges de dones treballadores i el percentatge de dones en càrrecs de responsabilitat en l'estructura executiva. En els dos casos és un 64%.
- **Evolució de les variables de càrrecs de responsabilitat:** a excepció del 2017, al llarg dels anys la presència de dones en càrrecs de responsabilitat ha augmentat progressivament. Tant en els càrrecs societaris com en els de l'estructura laboral, la presència de dones ha augmentat 10 punts percentuals des de 2014.

EL 64% DE LES PERSONES TREBALLADORES DE L'ESS SÓN DONES. ARA FALTA QUE TAMBÉ HO SIGUIN ELS ESPAIS DE PRESA DE DECISIONS

La majoria de dones en l'estructura laboral de les organitzacions de l'ESS no es tradueix en els espais de presa de decisions. Cal promoure reflexions col·lectives que feminitzin el funcionament de les organitzacions.

Gràfica 5.7

Percentatges de dones als càrrecs de responsabilitat, 2014 – 2019

- **Participació en la presa de decisions:** si comparem el percentatge de dones implicades en l'organització amb el de dones que participen en l'aprovació del pressupost i del pla de treball, veiem que les dones conformen un 42% de la base social i, a la vegada, un 52% de l'espai de participació i presa de decisions d'aquesta base.
- **Retribucions salarials:** globalment veiem com les dones tenen una retribució màxima (18€/hora) que és superior a la dels homes (17,32€/hora), mentre que la retribució mínima és pràcticament igual (11,3€/hora les dones i 11,4€/hora els homes). Si les dones tenen més presència en els càrrecs de responsabilitat laboral que els homes (64%), no és d'estranyar que també tinguin unes retribucions màximes més altes. A més, el sector de Salut i cures és un sector amb un gran nombre de dones en valors absoluts i relatius i té una retribució superior molt elevada en comparació de la resta.
- **Llenguatge no sexista i inclusiu:** El 82,4% de les entitats utilitzen el llenguatge inclusiu tant en els documents escrits com en el llenguatge verbal.

Pam a Pam

- **Perspectiva feminista:** amb una mitjana de 1,35 sobre 5, és el tercer criteri amb menys compliment de tot el qüestionari.
- Gairebé la meitat de les iniciatives disposen d'algun tipus de contingut de gènere i més del 40% ha fet un procés de revalorització de les tasques de cura. També el 27% han fet passos per tenir un repartiment de tasques i rols de poder més equitatiu.
- Només el 12% ha considerat necessari tenir un espai de referència per abordar qüestions de gènere (cosa que és comprensible veient que la dimensió mitjana de les iniciatives és de menys de 8 persones).
- Fins al 13% de les iniciatives consideren el feminisme com un eix transversal i l'integren en la seva activitat econòmica.
- Per sectors destaca Educació i cultura, on el 27% de les iniciatives tenen algun espai de referència per abordar temes de gènere i, de fet, el 20% ha fet del feminisme un aspecte

transversal de la seva activitat. Per una altra banda, Salut i cures (recordem que és un sector altament feminitzat) destaca en el treball per un repartiment de tasques i rols de poder equitatiu (41%) i la revalorització de les tasques de cura (72%).

- **Percentatge de dones en els espais de direcció/govern:** Alimentació és l'únic sector en què hi ha «sobrerepresentació» de dones en aquests òrgans. A la resta, la representació de les dones en òrgans de govern està de mitjana 14 punts percentuals per sota de la composició de la plantilla de persones treballadores. De fet, la diferència és especialment flagrant en les entitats de Salut i cures, que tot i ser el sector que més afirma treballar per un repartiment equitatiu de les tasques de representació i poder, la diferència entre el percentatge de treballadores i de dones en òrgans de govern és de 22 punts percentuals.

5.3. La igualtat

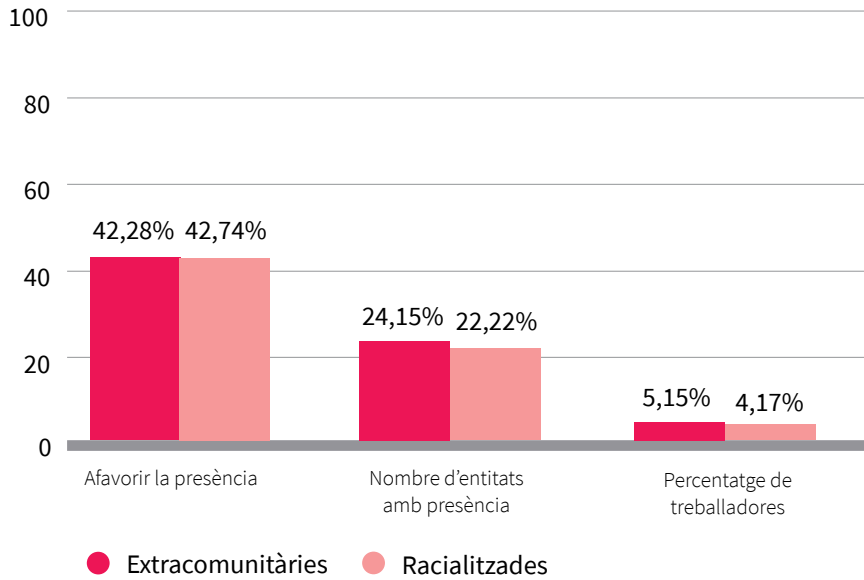
Balanç social

- **Retribucions salarials:** la forquilla salarial mitjana és de 1,8. Les diferències més grans es produeixen als grups 1B, on hi ha les societats mercantils, i 3, format per associacions i fundacions. Malgrat això, tots els valors estan lluny del sostre màxim d'1 a 5 definit a la proposta de Llei d'economia social i solidària elaborada per la XES l'any 2014.
- Els sectors de Producció, Salut i cures i Logística són els tres únics sectors que estan per sobre del 2 en ràtio salarial.
- Existeix una certa correlació positiva entre el nombre de persones treballadores i la forquilla salarial fins que la ràtio salarial arriba a 3. A partir d'aquí més dimensió de les organitzacions no implica necessàriament superiors diferències salarials.
- **Retribucions i transparència:** aquelles organitzacions que fan públics internament els salaris i altres remuneracions (un 81,5% del total d'organitzacions amb persones treballadores) tenen una forquilla salarial mitjana de 1,63. En canvi, el 18,5% de les organitzacions que tenen persones treballadores no tenen aquesta política de transparència interna i la seva forquilla salarial mitjana s'enfila a 2,61.
- **Excedents econòmics:** la gran majoria d'excedents (un 93,47%) es destina a les mateixes entitats, les persones treballadores que en formen part o entitats o iniciatives que formen part de l'ESS. Només un 6,53% de les entitats destinen els excedents a repartir-los entre les sòcies, propietàries o col·laboradores.
- Presència de treballadores extracomunitàries i racialitzades: Un 42% de les entitats afirmen que tenen la "voluntat" d'afavorir la presència de treballadores extracomunitàries o racialitzades. Ara bé, a la pràctica només un 24% de les entitats tenen treballadores extracomunitàries i un 22% treballadores racialitzades. Aquests percentatges baixen al 5% i 4% si calculem el pes d'aquests dos col·lectius entre el total de persones treballadores.

UNA DIMENSÍO MÉS GRAN NO IMPLICA MÉS DIFERÈNCIA SALARIAL. LA MANCA DE TRANSPARÈNCIA SÍ.

El fet de no fer públics internament els salaris té relació amb diferències salarials més altes. En canvi, l'augment de la dimensió de les organitzacions no registra necessàriament superiors diferències salarials.

Gràfica 5.17

Presència de treballadores extracomunitàries i racialitzades, 2019

- Presència de treballadores en risc d'exclusió social: un 17,87% de les entitats tenen com a mínim una persona treballadora en risc d'exclusió social. Del conjunt de treballadores d'aquestes entitats, pràcticament el 24% són treballadores en risc d'exclusió social. No obstant això, si ho comparem amb el nombre total de treballadores, aquest percentatge baixa al 10,31%.

HI HA UNA BRETXA ENTRE EL DISCURS I LES PRÀCTIQUES QUAN ES TRACTA DE LA INTERCULTURALITAT

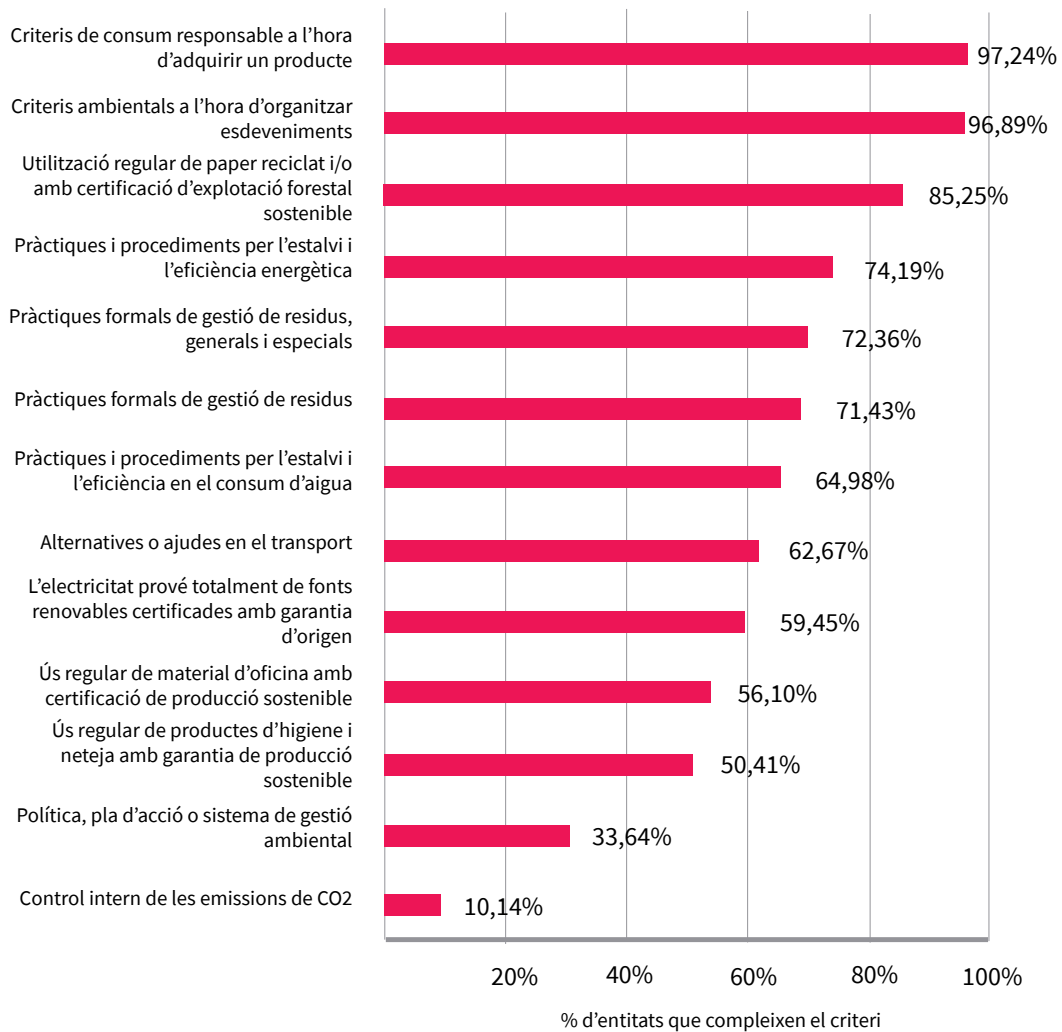
Les dades recollides enguany ens confirmen que la interculturalitat i la inclusió de persones racialitzades són una assignatura pendent per a l'ESS. A més, veiem una gran bretxa entre el discurs i les pràctiques. Una bretxa que podem trobar en altres aspectes com la perspectiva feminista o l'orientació a la transformació social.

5.4. El compromís ambiental

Balanç social

Gràfica 5.18

Acompliment de criteris ambientals, 2019.

- **Nivell d'acompliment de les mesures ambientals:** pràcticament totes les organitzacions apliquen criteris de consum responsable a l'hora d'adquirir productes (97,24%) i criteris ambientals en l'organització d'esdeveniments (96,29%).
- Només un 33,64% de les organitzacions tenen un pla d'acció ambiental.
- **Consums:** el consum d'aigua i la quantitat de residus generats segueixen una tendència de descens progressiu. El consum de paper segueix una dinàmica similar, però aquest any ha pujat molt lleugerament respecte a l'any anterior. Els consums d'electricitat i gas de moment no segueixen una dinàmica lineal i per ara és difícil extreure'n conclusions.

- En aquest tipus de preguntes és preocupant veure com la taxa de resposta no solament no està millorant sinó que en alguns casos està disminuint de forma significativa. Per exemple, només el 62% de les organitzacions han reportat el seu consum elèctric.

Pam a Pam

- Sostenibilitat ambiental: és el quart criteri amb més acompliment aquest any, sobretot per la influència de les iniciatives d'Alimentació que, com era d'esperar, a causa de la seva relació amb la producció agroecològica.
- Consum energètic: és el quart per la cua en mitjana d'acompliment; analitzarem alguns dels seus indicadors desglossats per saber-ne les causes.
- Poc més del 50% de les iniciatives es proveeixen d'energia verda. D'aquestes, el 77% treballen amb entitats d'ESS, però la resta ho fa a través d'algunes entitats que proveeixen energia renovable com Hola luz, d'altres ho fan en iniciatives de caràcter més local i algunes s'autoabasteixen en part amb plaques solars o biomassa, per exemple. El 22% de les iniciatives ha dut a terme inversions d'algun tipus per tal de reduir el consum energètic.
- Per sectors, Alimentació destaca en tots els sectors mentre que Salut i cures és el que menys atenció destina a les accions vinculades a l'impacte ambiental.

NO ESTEM ABORDANT L'EMERGÈNCIA CLIMÀTICA COM CAL

L'emergència climàtica és un dels grans reptes de la nostra època i, en canvi, les organitzacions de l'ESS no estan interioritzant de forma generalitzada les pràctiques ecològiques malgrat els esforços de la Comissió d'Ecologia de la XES.

5.5. El compromís social

Balanç social

- Xarxes i iniciatives de transformació on estan presents les organitzacions: les 123 entitats que han fet el balanç en la modalitat completa estan presents, de mitjana, en 6 xarxes i iniciatives de transformació social.
- Ús del català: el 95,9% de les 123 entitats que han fet la modalitat completa del balanç social escriuen com a mínim en català tots els documents d'ús intern.
- Generació de béns a disposició del comú: el 63,6% genera algun tipus de bé, servei o material que posa a lliure disposició del comú i/o genera béns creatius o coneixement sota llicències lliures com ara Creative Commons
- Compromís amb el programari lliure: el 46% de les organitzacions no utilitza el programari lliure i, per tant, fa servir eines privatives que contribueixen a una perillosa acumulació de poder i capital en aquestes empreses. En el sentit justament contrari, únicament el 13% de les organitzacions utilitzen programari lliure en la majoria dels sistemes operatius dels seus ordinadors.

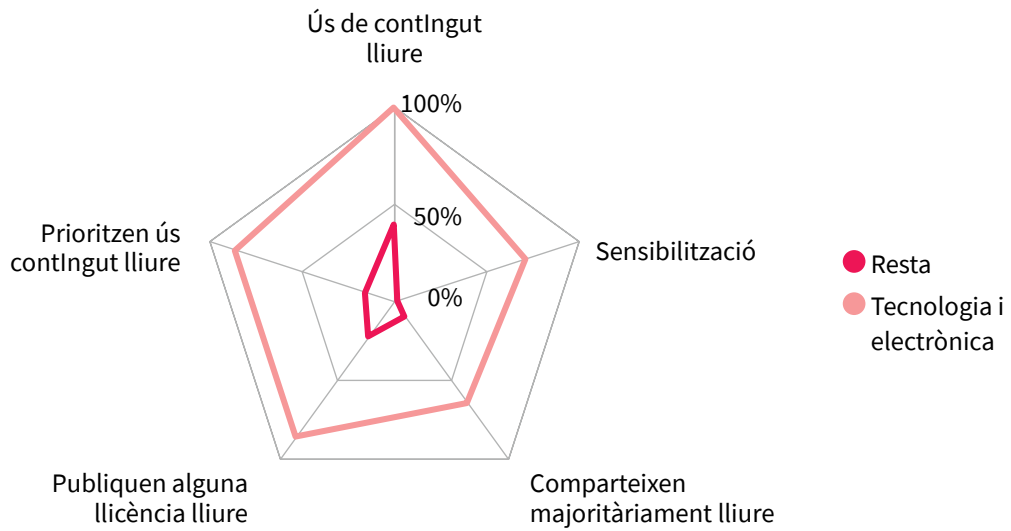
Pam a Pam

- Arrelament territorial: el criteri de l'arrelament és el que més acompliment té en el qüestionari, la qual cosa confirma que l'ESS no és una economia especulativa sinó arrelada al territori i que s'articula per donar-li resposta. De fet, un dels motius pels quals la puntuació és tan alta és perquè la pràctica totalitat de les iniciatives, siguin del sector que siguin, utilitzen el català en les seves comunicacions orals i escrites.
- L'acompliment d'aquest criteri és molt més alt fora de la capital, així mentre la mitjana d'acompliment de les iniciatives a Barcelona és de 2,51 sobre 5, la mitjana a la resta de municipis és de 3,16.
- Cohesió social: és, com també era d'esperar, el punt fort de les iniciatives de Salut i cures que treballen majoritàriament per atendre aquests col·lectius vulnerabilitzats.
- Transformació social: és el segon criteri que més augmenta de valor mitjà (1,95 sobre 5 el 2019; 1,90 el 2018) encara que es manté per sota de 2.
- Llicències lliures: mentre que la totalitat de les empreses tecnològiques empren programari lliure d'algun tipus i el 86% el prioritzen per davant d'altres opcions privatives, menys del 40% de la resta d'iniciatives utilitza algun contingut lliure (sistema operatiu linux, servidor de correu lliure, programari d'oficina...) i només el 15% prioritza en general els serveis lliures per davant d'alternatives privatives. Quan observem les llicències que associem als continguts publicats, veiem que és un tema molt present en les iniciatives tecnològiques, el 86% de les quals ha publicat algun tipus de contingut sota llicència lliure i el 64% ho té com a opció prioritària.

NO ESTEM ABORDANT EL PODER DE LES GAFAM COM CAL

Igual que ho comentàvem amb l'emergència climàtica, la concentració de poder de les GAFAM és un dels grans reptes de la nostra època i, en canvi, les organitzacions de l'ESS no estan interioritzant de forma generalitzada pràctiques que confrontin el capitalisme digital. És especialment important hibridar-se amb pràctiques identificades amb els procomuns.

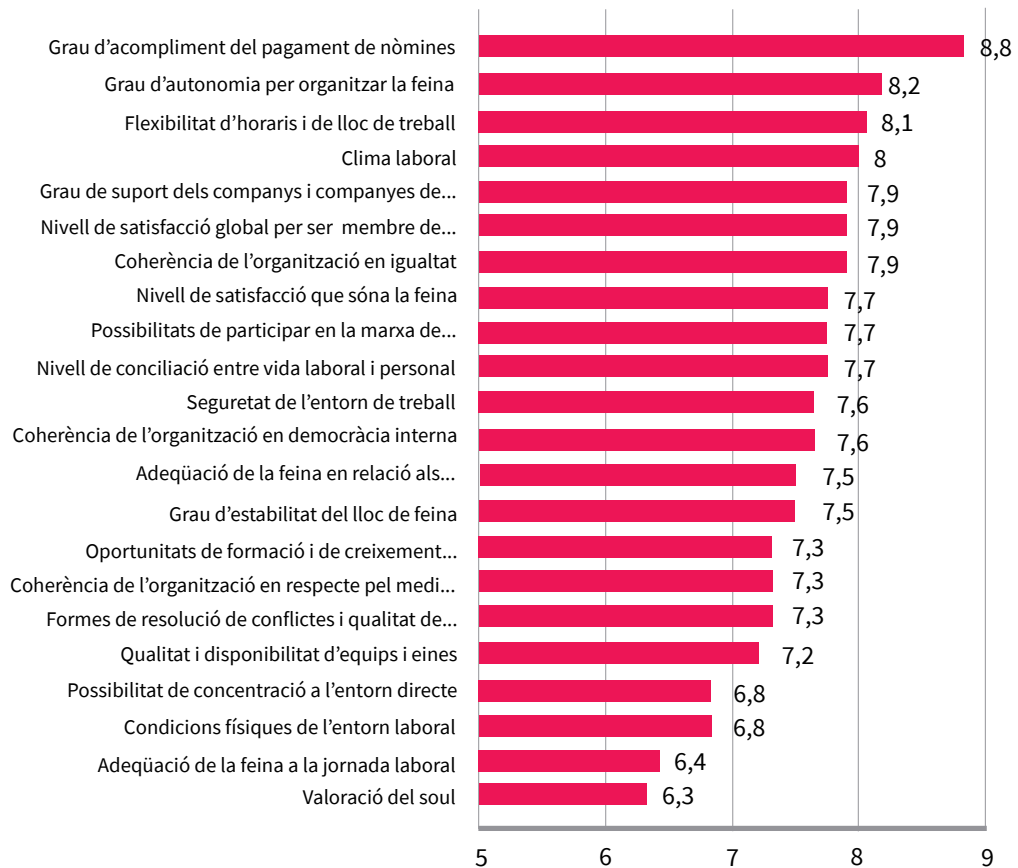
Gràfica 5.25
Percentat d'acompliment dels indicadors llicències lliures

5.6. El benestar laboral

Balanç social

Gràfica 5.30
Respostes a les enquestes de qualitat laboral, 2019

- Índex de rotació: el percentatge d'acomiadaments, baixes voluntàries i jubilacions respecte al total de les treballadores d'aquestes entitats ha estat d'un 11%, un índex superior al de l'any passat.
- Contractació indefinida: el pes dels contractes indefinits és d'un 56,3%, de manera que continua la preocupant tendència global dels últims anys pel que fa a la temporalitat.
- Prevenció de riscos laborals i promoció de la salut: un 79% d'entitats té un sistema de prevenció de riscos laborals implantat, 11 punts percentuals per sobre del valor del 2016. En la mateixa línia, un 76% de les entitats pren mesures actives de promoció de la salut laboral, 16 punts percentuals més que tan sols dos anys enrere.
- Hores de baixa i permís: els percentatges tant per a homes com per a dones segueixen amb la tendència a la baixa dels últims anys. Aquesta darrera campanya han arribat a valors de 2,7% en les dones i 1,8% en els homes. El fet que, en aquestes hores, s'incloguin els permisos de maternitat i paternitat explica que les hores de baixa entre les dones sigui superior que entre els homes.
- Formació: pràcticament totes les entitats (97,5%) preveuen mesures de formació per a les persones treballadores. Anant més enllà, veiem que, d'aquestes mesures aplicades, la meitat són hores de formació en l'horari laboral i ajudes per cobrir-ne el cost.
- Conciliació i espais d'atenció emocional: un 88% de les entitats aplica mesures de conciliació de la vida laboral amb la personal i familiar, mentre que el 76% de les entitats disposa d'espais formals d'atenció emocional perquè les persones treballadores puguin compartir la seva vivència i situació personal en l'entorn de treball.
- Reglament de règim intern: les dades anteriors xoquen amb el poc percentatge d'entitats (56,5%) que tenen un reglament de règim intern on consten per escrit els procediments i protocols a seguir en matèria de relacions laborals de l'organització.
- Respostes a les enquestes de qualitat laboral: han contestat 1.580 persones, un 35,7% del nombre de treballadores de les entitats ha contestat la modalitat completa del balanç social (123) i un 21,76% respecte al total de les treballadores de les 217 entitats.

LA QUALITAT DEL TREBALL: UN ASPECTE TRONCAL EN LES ORGANITZACIONS DE L'ESS

Les enquestes de qualitat laboral del balanç social ens refermen any rere any que un dels aspectes centrals i distintius de l'ESS és la qualitat del treball. Ara bé, creiem que és important reglamentar les relacions laborals com a assegurança davant de possibles conflictes que puguin sorgir.

Els aspectes més ben puntuats per aquestes enquestes de valoració són el grau d'acompliment del pagament de les nòmines (9,2), el grau d'autonomia per organitzar-se la feina (8,6), la flexibilitat horària i de lloc de treball (8,1) i el clima laboral (8,0).

- Els principals aspectes per millorar tenen a veure amb la possibilitat de concentració en l'entorn directe (6,8), les condicions físiques en l'entorn laboral (6,8), l'adequació de la feina a la jornada laboral (6,4) i el sou (6,3).

Pam a Pam

- Desenvolupament personal: podem observar que, si bé dues tercers parts de les entitats faciliten a les seves integrants formacions més enllà d'allò que legalment hi ha establert, moltes menys (23% i 29%, respectivament) tenen protocols per atendre el conflicte i incloure l'esfera emocional en la seva activitat. En aquest cas, el sector de Salut i cures, proper a aquestes qüestions per les mateixes característiques de la seva activitat econòmica, excel·leix clarament mentre que menys del 10% de les iniciatives d'Alimentació tenen mesures relacionades amb aquests temes.

5.7. La salut econòmica de les organitzacions

Balanç social

- 199 de les 217 entitats, és a dir, el 91,7%, van generar excedents a l'últim exercici econòmic.
- Només un 43,9% de les entitats fan una auditoria externa o intervenció de comptes amb l'objectiu de comprovar que la comptabilitat reflecteix la realitat de l'organització.
- Pràcticament la meitat de les organitzacions que pertanyen als grups 2 i 3 —associacions, fundacions, associacions de segon grau, cooperatives de segon grau i cooperatives de consum i serveis— tenen una dependència de subvencions per sobre del llindar recomanat (40%). Aquest percentatge es redueix en el cas de les entitats del grup 1A —cooperatives de treball i societats laborals—, però segueix sent un percentatge alt (23%), i en el cas de les entitats del grup 1B —les societats mercantils—, un 8%. En aquests dos últims casos, el llindar de dependència de subvencions recomanat és del 25%.

mercat
social